

"המקום אשר יבחר ה'"

פתיחה

בשיעור שעבר התחלנו לעסוק בפירוש הביטוי 'המקום אשר יבחר ה'. במסגרת זאת, סקרנו את המקומות בתורה בהם מופיע המונח 'מקום', ועמדנו על טיבו של המונח. ראינו, כי בעקבות פרשת עקידת יצחק וסיפור יעקב בבית אל, קיבל המונח 'מקום' משמעות רחבה ועמוקה, בכל המקרא כולו. בשיעור זה נמשיך בעניין זה, וננסה להתמקד בבחירת ירושלים ובמעמדה של שילה במקרא.

ה. לשום - לשכן

בספר דברים, מצוים בני ישראל:

"אֲבַד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אִתְּם יְרֻשִׁים אִתְּם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הָרְמִים וְעַל הַגְּבְעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: וְנִתְצַתְּם אֶת מִזְבְּחֹתֵם וְשִׁבְרַתְּם אֶת מִצְבְּתֵם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא: לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱ-לֹהֵיכֶם: כִּי אִם אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱ-לֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבֵטֵיכֶם לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשַׁכְּנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבֵאתָ שָׁמָּה..." (דברים ב, ה-ו).

בתוך הפרק כולו קיימת הבחנה בין ביטויים שונים: "המקום אשר יבחר ה' אֱ-לֹהֵיךְ לְשׁוֹם שְׁמוֹ שָׁם" (שלוש הופעות), לעומת "המקום אשר יבחר ה' אֱ-לֹהֵיכֶם בו לְשַׁכְּנוֹ שְׁמוֹ שָׁם" (חמש הופעות). מהו פירושו של כל ביטוי?

רש"י על אתר (דברים ב, ה, יא) מחלק בין 'לשום' - שפירושו תופעה זמנית, לפי שעה, לבין 'לשכן' - שפירושו השראת שכנה קבועה. יש לציין, שחלוקה זו אינה מקובלת על כל הפרשנים.

לאור דברי רש"י, ייתכן שהכוונה ב'לשום' היא לגלגל, נב ולגבעון שלהם אפיונים דומים, והם מהווים מציאות של מקום משכן זמני. בשלש המקומות הללו, הארון אינו עומד במשכן: בגלגל מפני שהעם עוסק כל הזמן במלחמות כיבוש וממילא הארון יוצא עימם למלחמה, ובנב ובגבעון הארון נפרד לגמרי ממקום המשכן, בתחילה בקרית ענבים ואחר כך בעיר דוד. תוצאה ישירה של העדר ארון במשכן היא מציאות של היתר במות, וכפי שאומרת המשנה: בגלגל, נב וגבעון הותרו הבמות (זבחים ז, ה-ז).¹

במובנים אלו שונים גלגל, נב וגבעון, מן המציאות של המשכן במדבר, בשילה ובירושלים (בית ראשון, שני ושלישי). לפי

חשבוננו של בעל הטורים (בראשית כ"ד, טז) השכינה שרתה בסך הכל בשמונה מקומות, ועל פי זה ניתן היה לטעון כי בשלשה מתוך שמונה מקומות משכנה היה בעל אופי זמני יותר.²

בשני הפסוקים, המדובר על 'לשים', או 'לשכן' את שמו של הקב"ה. מהי משמעות הביטוי 'שמו' בהקשר זה?

במבט ראשון, פירוש ביטוי זה הינו במשמעות כללית של כבוד. הכוונה היא הקב"ה ישכן את נוכחותו, את שכינתו במקום זה, וזהו יחודו של המקום.

אפשרות אחרת היא לבאר כי הכוונה בביטוי זה הינה לארון הברית. כך למשל אנו מוצאים בתיאור העלאת הארון לירושלים על ידי דוד, כי הארון כונה בכינוי זה:

"וַיַּעַל דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל בְּעֵלְתָּהּ אֶל קִרְיַת יְעָרִים אֲשֶׁר לַיהוָה, לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱ-לֹהִים ה' יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים אֲשֶׁר נִקְרָא שָׁם" (דברי הימים א, י"ג, ו).

ובפסוק המקביל בספר שמואל:

"וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבְּעֵלֵי יְהוָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֶת אֲרוֹן הָאֱ-לֹהִים אֲשֶׁר נִקְרָא שָׁם שָׁם ה' צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוֹבִים עָלָיו" (שמואל ב, ו, ב).

הפסוקים קצת קשים ובמבט ראשון לא ברור מה נקרא, ובאיזה שם. רש"י על אתר מבאר וכותב:

"אשר נקרא לו לארון שם. ומהו השם שהיה? שם ה' צבאות עליו" (רש"י על אתר ד"ה אשר נקרא).

ומסביר הרד"ק על הפסוק בדברי הימים:

"ובספר שמואל פירש שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו, לפיכך נקרא שם. ומה שקראו במקום הזה כן מה שלא קראו כן במקום אחר לפי שנתקדש שמו של הקב"ה עליו בהיותו בשדה פלשתים" (רד"ק שם).

אם כן, מפסוקים אלו עולה כי הכינוי 'שם' מכוון אל ארון העדות. על פי הבנה זו, נראה כי ניתן להאיר כמה פסוקים קשים במקרא המשתמשים בביטוי זהה:

בספר דברי הימים בתיאור טכס חנוכת בית המקדש, מתאר שלמה את בחירת ירושלים ואומר:

"וַאֲבַחֵר בִּירוּשָׁלַם לְהִיּוֹת שְׁמִי שָׁם וְאֲבַחֵר בְּדָוִד לְהִיּוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל" (דברי הימים ב, ו, ו).

בנאום היושפט לפני יציאה למלחמה:

"וַיֵּשְׁבוּ בָּהּ וַיִּבְנוּ לָהּ בַּיָּמַי מִקְדָּשׁ לְשִׁמְךָ לְאָמַר: אִם תָּבוֹא עָלֵינוּ רָעָה חָרֵב שָׁפוֹט וְדָבָר וְרָעַב נַעֲמְדָה לְפָנֶי הַבַּיִת" (דברי הימים ב, ו, ו).

1 יונה קריגר כתב מאמר מעניין בסוגיה זו, בשמעתין 111 עד 13 ואילך, שם הוא מרחיב בהיבטים נוספים על אלו שהובאו על ידנו כאן.

1 סוגיה זו מעניינת ביותר – המשך חכמה בפירושו לדברים ז"ב, ח ד"ה "לא תעשו", מרחיב את הדיבור בסוגיה, מביא מקורות שונים ודן בהם על פי המקראות. בין השאר הוא מביא שם ציטוי מן הירושלמי במגילה פ"א ה"ב: "ר' ייסא בשם ר' יוחנן זה סימן: כל זמן שהארון מבנים - הבמות אסורין, יצא - הבמות מותרות. בעי ר' קומי ר' ייסא אפילו לשעה כגון ההיא דעלי? ...". ישנו קשר ברור בין הימצאות הארון במשכן לבין איסור הבמות, מפני שהארון מבטא את כסא ה' בעולם וכשיש לו מקום ברור אין אפשרות לעבוד את ה' בשום מקום אחר, כשאינו מקום שה' בחר לשכן שמו שם, ניתן לעבוד אותו בכל מקום ומקום, ואכמ"ל.

להקריב במקומות מסויימים, דהיינו באותם מקומות שנתגלתה השכינה שם. ההיתר איננו רק בירושלים בלבד בכל דור ובכל שעה, ובכל מקום ששרתה השכינה הותר להקריב שם קרבנות.³

דברים דומים כתב גם קאסוטור⁴:

"פירוש הביטוי המקום אשר יבחר הוא אחר ואין כוונתו למקום אחד בלבד. אינו בא אלא לקבוע, שאסור לבני ישראל להקריב קרבנות בכל מקום אשר ירצו: רק במקום שיאושר מפי כהן או נביא בשם ה' תהיה העבודה מותרת. ומקום זה יוכל להיות ירושלים, ויוכל להיות מקום אחר או מקומות אחרים, אפילו יותר מאחד בבת אחת, ובלבד שיאושרו בשם ה' מפי איש שיהיה מוסמך לכך. רק לאחר שהאישים המוסמכים קבעו שמאז ואילך המקדש שבירושלים לבדו יהיה מקום נבחר לעבודה... העבודה ביתר המקומות נחשבה לאסורה. ראייה לכך, שכוונת הכתוב היא למקומות שונים, יש לנו במה שכתוב במפורש בס' דברים עצמו (כ"ז, ד-ז), על בניית מקדש והקרבת קרבנות על הר עיבל, מיד לאחר שתיכבש הארץ. ירושלים כלולה אפוא במושג המקום אשר יבחר כשם שכלולים בו כל יתר המקומות שיאושרו מפי סמכות ניכרת בישראל בשם ה'. על ירושלים ניתן כבר האישור מזמן רב, ברמזים הנמצאים בספר בראשית"⁵.

אולם, נדמה לנו שאם נעיין במקראות, נמצא כי רק ביחס לירושלים ישנו תיאור מפורש ומפורט של בחירת המקום, תיאור שלא קיים לגבי שום מקום אחר בו שוכן המשכן. בשני מקומות מתואר גלוי מקום המקדש בגורן ארונה היבוסית, בספר שמואל, ובדברי הימים. בשני המקורות הנביא אומר לדוד לבנות מזבח בגורן ארונה היבוסית: "ויבא גד אל דוד ביום ההוא ויאמר לו הקם לה' מזבח בגורן ארונה היבוסית" (שמואל ב, כ"ד, יח). בדברי הימים מוסיף הכתוב שלאחר שדוד קונה את המקום מידי ארונה הוא מקריב קרבנות: "ויבן שם דוד מזבח לה' ועל עולות ושלמים ויקרא אל ה' ויענהו באש מן השמים על מזבח העולה" (דברי הימים א כ"א, כו).

הנביא המורה על המקום בו יש לבנות מזבח, מגלה בזה למלך את הבחירה האלקית של המקום.⁶ כשאש יורדת מן השמים

הָזָה וּלְפָנֶיךָ פִּי שֹׁמֵר בְּבֵית הָזֶה וְנִזְעַק אֵלֶיךָ מִצָּרְתְּנוּ וְתִשְׁמַע וְתוֹשִׁיעַ" (דברי הימים ב כ', ח-ט).

ובימי מנשה, נאמר:

"וּבָנָה מִזְבְּחוֹת בְּבֵית ה' אֲשֶׁר אָמַר ה' בִּירוּשָׁלַם יְהוָה שְׁמֵי לְעוֹלָם" (דברי הימים ב ל"ג, ד).

על פי הבנה זאת, כל הפסוקים שהזכרנו מכוונים לארון הנמצא בבית ה', שהוא הגילוי המשמעותי של נוכחות ה'. הארון עצמו, ושברי הלוחות הנמצאים בתוכו, מסמלים את נוכחות ה' בעולם, וזהו 'שמו' של הקב"ה בעולם.

1. משמעות הבחירה

בדברים י"ב מבארת התורה את משמעות החידוש של "המקום אשר יבחר ה'". פירושים רבים נאמרו למשמעות מושג זה בפרק זה, ואנו נלך בעקבות פירושו של הרב ד"צ הופמן.

פסוקים ב-ג עוסקים בחובת השמדת המקומות בהם עבדו הכנענים לע"ז: "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן".

פסוקים ד-ז מנגידים את עבודת ה' מול עבודת הכנענים: "לא תעשון כן לה' אלוהיכם כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה". דווקא למקום זה צריך להביא את כל הקרבנות, התרומות והמעשרות.

מגמת הציווי כאן היא שבניגוד לעובדי האלילים שהם הבוחרים את המקום בו הם עובדים לאלוהיהם, אנו העובדים את ה' מקריבים רק במקום אותו יבחר ה' בעצמו.

בפסוקים ח-יד הכתוב מתייחס לאיסור הבמות, האיסור לבנות מזבח מחוץ למקום אשר יבחר ה', שעל פי פרטי הפסוקים בפועל נהגו היתר בבמות כשחנו ישראל בעבר הירדן המזרחי. כאן הדגש הוא על כך שישנו מקום אחד בלבד ולא מקומות רבים. המקום האחד מעיד על הא-ל האחד.

בפסוקים טו-יח נאסרת שחיתת קדשים ואכילתם מחוץ למשכן. ייחודו של המקום האחד הוא בכך שכל העבודה הקשורה בקרבנות צריכה להיעשות דווקא בו (השחיטה, האכילה וכו').

2. בלעדיותה של ירושלים

התורה מבארת כי בעתיד יהיה מקום אותו יבחר ה'. יש לברר נקודה יסודית, האם כוונת התורה לירושלים דווקא - מקום אחד נבחר בלבד שאין לו תחליף, או שמא כוונתה שבכל דור יתכן מקום אחד בלבד בו שוכן המשכן, והוא הנקרא המקום הנבחר, גם אם בחירה זו איננה נצחית.

בדומה לכך שואל הרב הופמן האם הר עיבל המוזכר בספר דברים (כ"ז, ז), כמקום בו "זבחת שלמים ואכלת שם ושמת לפני ה' אלהיך", מוגדר כ"מקום אשר יבחר ה'?"

הרד"צ הופמן מסיק כי פירוש הביטוי "המקום אשר יבחר ה' לשום את שמו שם" שווה בדיוק לביטוי "המקום אשר אזכיר את שמי" (שמות כ', כא). כל מקום שהשכינה שרויה שם, ראוי להקריב בו קרבנות. על כן הותר אף בשעת איסור הבמות

3 כך גם דעתו של יחיאל בן נון בספרו ארץ המוריה, הוצאת תבונות אלון שבות התשס"ו, ע' 26-27

4 מד' קאסוטור: "ירושלים בתורה" מתוך ארץ ישראל ג, ירושלים, תשי"ד, ע' 17-15

5 בנוגע לטענה כי המזבח בהר עיבל אינו מאפשר להתייחס אל ירושלים כמקום אשר יבחר ה', ניתן לומר כי ה' מתגלה במקומות הרבה ואין זה הופך בהכרח את המקום למקום אשר יבחר ה'

6 מעניין כי הבחירה האלקית היא של מקום המזבח, ולא של המקדש וקדש הקדשים. כשהרמב"ם מתייחס לסוגיית המקום הוא אומר "המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם שנאמר זה מזבח לעולה לישראל" (הלכות בית הבחירה ב' א). הפסוק שהרמב"ם מביא כראיה להלכה זאת לקוח מפרשתנו (דברי הימים א, כ"ב, א) "ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלוקים וזה מזבח לעולה לישראל". נראה כי המזבח, המבטא יותר מכל את העבודה האנושית, דווקא הוא צריך להיות מכוון ובנוי במדויק לפי הבחירה האלקית - ועל פי תפיסת הרמב"ם קדושת המקום מקבלת תוקף בעקבות מעשי האדם, ואכמ"ל.

מוֹעֵד וְהָאָרֶץ נִכְבְּשָׁה לְפָנֵיהֶם” (יהושע י”ח, א). אין כאן תיאור של המעבר, אין כל התערבות של נביא, אין כאן התגלות ואין אפילו שאלה של יהושע ואלעזר באורים ותומים האם ללכת לשילה.

אם כן, נראה על פי פשטי הפסוקים כי בחירת שילה איננה בחירה אלקית. נראה שבחירת שילה היתה בעצם בחירתו של יהושע, מנהיג דור הבאים לארץ. כל זמן שהיו מלחמות כיבוש, המחנה והמשכן נשארו בגלגל ובסוף כל אחת מן המערכות השיבו אותם לגלגל. במהלך ההתנחלות התיישבו על ההר שבטי יהודה, אפרים וחצי שבט המנשה. עתה, יהושע מעביר את המחנה ואת המשכן לשילה, במקום מרכזי על ההר בנחלת אפרים, על מנת להמשיך ממקום זה במעשה ההתנחלות של שבעת השבטים שלא נחלו בגלגל. מיקומו של המשכן הוא בנחלת שבטו של המנשה. נקודה זו משמעותית ועקרונית, כיוון שבאמצעות בחירת מקום זה נוצר קשר בין ההנהגה לבין מקום הפולחן, ומאוחר יותר בין מלכות למקדש.¹¹ א”כ, נראה שהעברת המשכן לשילה נעשית מתוך בחירה אנושית של יהושע, מנהיג העם, ולא מתוך בחירה אלוקית.

נימוק נוסף לכך ששילה אינה המקום אשר יבחר ה', ניתן למצוא בדרישת התורה בדברים י”ב (יא-יב) שבחירת מקום השכינה ייעשה לאחר הנחלת הארץ וההנחה מן האויבים¹²: “ועברתם את הירדן וישבתם בארץ אשר ה' אלוקים מנחיל אתכם והניח לכם מכל אויביכם מסיב וישבתם בטח והיה המקום אשר יבחר ה' אלוקים בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם...”

11 בתקופת יהושע, המשכן בשילה בנחלת אפרים (מפרק י”ח ואילך), בתקופת שאול המשכן בנב (בנחלת בנימין), בתקופת דוד המשכן בגבעון בנחלת בנימין ודוד מעלה את הארון לעיר דוד – אף בחלוקת הגבול בין בנימין ליהודה חז”ל מבינים (יומא יב.) כי רצועה יוצאת מיהודה לבנימין בשטח המקדש לבטא שישנו קשר בין שבט המלכות לבין המקדש. קשר הדוק זה בין מקום המנהיגות למקום העבודה מפורש בתהילים ע”ח, סז-סט: “וימאס באוהל יוסף ובשבט אפרים לא בחר – ויבחר את שבט יהודה את הר ציון אשר אהב. ויבן כמו רמים מקדשו בארץ יסדה לעולם – ויבחר בדוד עבדו ויקחהו ממלכת ציון”. כמו כן הקשר בין יינתק בין דוד המלך לעיר ירושלים ולבחירה האלוקית בשניהם מופיע בהרבה מקראות: במלכים א, י”א, לב-לד בדברי אחיה השילוני לירבעם על פילוג הממלכה הוא אומר: “והשבט האחד יהיה לו למען דוד עבדי ולמען ירושלים העיר אשר בחרתי בה מכל שבטי ישראל”. הציפיה האלוקית מירבעם היתה שהוא ינהיג וימשול על עשרת השבטים, אך ימשיך כמובן לעבוד את ה' במקדש אחד בירושלים, במקום הקבוע של זיקת מלכות בית דוד למלכות ה'. ואילו ירבעם, מתוך אותו העקרון, ניצל מציאות זאת כדי לפלג לא רק את ההנהגה השלטונית אלא גם את מקום העבודה – הפולחן – בניגוד מפורש לנבואה המדגישה את בחירתה הנצחית של ירושלים ומלכות בית דוד. בפרשה זו נראה היטב המתח בסוגיית הקשר בין מלכות למקדש, בין הנהגה לעבודת ה' ולא נרחיב על זה במסגרת זאת מעבר לכך.

אחד הפסוקים המבטא עקרון זה בצורה המפורשת ביותר הוא הפסוק הנאמר על ידי שלמה עם בנין הבית הראשון (דברי הימים ב, ו', ה) “מן היום אשר הוצאתי את עיר מארץ מצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ולא בחרתי באיש להיות נגיד על עמי ישראל. ובאחר בירושלים להיות שמי שם ובאחר בדוד להיות על עמי ישראל”. קשר בסיסי זה בין מקום המלכות למקום השראת השכינה הוא נושא רחב שנקדיש לו שיעור בפני עצמו.

12 ראה זו מובאת במאמרו היפה של ידידי איתמר ניצן “למעמדה של בית אל עד בחירת ירושלים” עלון שבות, גליון 162, ניסן התשס”ג ע' 115.

אוכלת את הקרבן ישנו אישור אלוקי לקבלת הקרבן, ובעצם לבחירת המקום.⁷

ביטויים אלו של בחירה אלקית קודמים לגילוי המשמעות שלו ע”י דוד, ורק מכך הבחירה האלקית בוחר דוד מקום זה. בחירה כזו קיימת אך ורק בירושלים, ולכן טענתנו היא כי הביטוי ‘המקום אשר יבחר ה’’, מכוון בעצם רק למקום אחד ומיוחד – לעיר ירושלים. שאר תחנות המשכן במדבר ובארץ ישראל לא נבחרו מראש על ידי הקב”ה שישרה בהם שכינתו.⁸

ח. מעמדה של שילה⁹

על פי בעל סדר עולם רבה (וכן ברמב”ם, הלכות בית הבחירה א', ד) עמד המשכן בשילה 369 שנה. זהו פרק זמן ארוך מאד המתחיל עוד בימי יהושע (פרק י”ח), וכולל את כל תקופת השופטים וימי עלי עד חורבנו (שמואל א, פרק ד’).

ביחס למשכן בשילה אנו מוצאים כינויים שונים במקרא. ביהושע אומר הנביא: “ויקהלו כל עדת בני ישראל שילה וישכינו שם את אוהל מועד והארץ נכבשה לפניהם” (יהושע י”ח, א), ואילו בשופטים אנו מוצאים: “וישימו להם את פסל מיכה אשר עשה כל ימי היות בית האלוקים בשילה” (שופטים י”ח, לא). מחד אוהל, מאידך גיסא בית. חז”ל במשנה (זבחים י”ד, ו) מתרצים את הסתירה: “באו לשילה נאסרו הבמות, לא היה שם תקרה אלא בית של אבנים מלמטן ויריעות מלמעלן והיא היתה מנוחה”.

אם כן, נבדלה שילה מכל תחנות המשכן האחרות, הן במשך הזמן בו המשכן נמצא בה, והן מצד אופי וצורת מבנה המשכן.¹⁰ על כן לגביה צריך לברר באופן מיוחד האם גם היא נחשבת גם כן כמקום אשר יבחר ה'.

נעייין בפרשת העברת המשכן מגלגל לשלה. ספר יהושע מתאר כך: “וַיִּקְהְלוּ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלָה, וַיִּשְׁכְּנוּ שָׁם אֶת אֹהֶל

7 מעניין לציין כי גם בימי שיבת ציון מעידה הגמרא בזבחים סב. כי “שלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה... אחד מהם להעיד על מקום המזבח”.

8 הרד”ק בפירושו לדברי הימים ב, ו', ב ד”ה ‘עולמים’ כותב: “ כי שילה נוב וגבעון לא היו עולמים כי לא היו הם המקום הנבחר שנא' בו אל המקום אשר יבחר ה' כי אם זה המקום שהוא הר המוריה שעקד אברהם איבנו את יצחק בנו בו וקראו ה' יראה ואמר בהר ה' יראה כי באותו הר יראה לדורות ודוד כשראה כי נעתר שם וירד ה' שם על עולותיו אש מן השמים ידע כי הוא המקום הנבחר ואמר זהו בית האלהים וזהו מזבח לעולה לישראל “. בדומה לכך גם השפתי חכמים על רש”י בדברים י”ב, יד כתב “לא מצינו שבחר ה' בשום מקום כי אם בירושלים ושאר המקומות כגון גלגל וגבעון ונב ושילה ישראל מעצמם בחרו להם. וכן דעת הנצי”ב בעמק הנצי”ב על הספרי ראה (פסקא י, סוף דף צד): “לא מצינו במשכנות הנ”ל שהיה על פי נביא”.

9 בהמשך השיעורים, נתייחס לשילה כתחנה משמעותית בין תחנות המשכן. כאן נדון רק בשאלה האם שילה נחשבת כ”מקום אשר יבחר ה”.

10 מבנה זה של משכן שילה הינו מבנה ביניים, מחד זה אינו משכן המדבר וגלגל שהוא קרשים ויריעות, מאידך גיסא, אין זה מבנה של מקדש קבוע בירושלים שהכל מאבן, אלא זה מבנה שחציו התחתון מאבנים כמו בנין המקדש הקבוע בירושלים, וחציו העליון יריעות כמו מצב המשכן במדבר. יש סמליות רבה במבנה המשכן הזה המסמל את המציאות השלטונית והרוחנית של תקופת השופטים של היאחזות בארץ, מצד אחד יותר חזקה מאשר בתקופת יהושע, אך מאידך גיסא לא קבועה כמו בתקופת המלכות הקבועה, ואכמ”ל.

- בתהילים ע"ח נאמר: שְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבֵּר וַיִּמָּאֵס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל. וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שְׁלוֹ אֶהְלֶה שָׁבָן בְּאֶדָם... וַיִּמָּאֵס בְּאֶהְלֶה יוֹסֵף וַבְּשֶׁבֶט אֶפְרַיִם לֹא בָחַר: וַיִּבְחַר אֶת שֶׁבֶט יְהוּדָה אֶת הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אֶהְבֵּ" (פס' נ"ח - ס"ח).

לשון מאיסה היא לכאורה היפוך לשון בחירה, ומכאן שהמאיסה באוהל יוסף נעשתה רק לאחר שנבחר המקום. כך מצינו לגבי "ובשבט אפרים לא בחר", שמשמעותו לא בחר עוד, כלומר בחר והפסיק בחירתו.

אם כן, בחז"ל אנו מוצאים כי שילה נקראת גם כן "המקום אשר יבחר ה'".

ניתן אולי להבין את הפער בין פשט הפסוקים לבין דברי חז"ל בכך ששילה מוגדרת כמנוחה, כלומר כמציאות זמנית, לא שלמה. מציאות כזו מעוררת את ההתלבטות האם להחשיבה כמקום אשר יבחר ה'. ייתכן שעצם המציאות של השראת שכינה במקום 369 שנה הביאה את ירמיהו, ערב חורבן הבית הראשון, להשוות את שילה למקדש בירושלים והזהיר את העם שכשם ששכן שם הקב"ה ואעפ"כ נחרב המקום, כך גם לגבי ירושלים.

על כל פנים, הצבענו על המתח בין תפיסת הפשט על פיה מלכתחילה שילה לא נבחרה, לבין דעת חז"ל הרואים בה מקום אשר יבחר ה'.

בשיעור הבא נמשיך בנושא זה. נעסוק בתופעת הבחירה במקרא, ונתמקד בבחירת ירושלים כמקום קדוש.

השלמת הכיבוש והנחלה ומציאות של מנוחה מן האויבים, הינה תנאי קודם לבחירה האלוקית של המקום.

הגמרא בסנהדרין (כ:) מגיעה למסקנה כי הכרתת עמלק קודמת לבנין הבית. הגמ' מתבססת הן על הפסוקים בפרשת ראה, והן על המציאות המתוארת אצל דוד. כך גם פוסק הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק א' הלכה ב): "והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית שנאמר ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו ויאמר המלך אל נתן הנביא אנוכי יושב בבית ארזים".

קשה לומר שכשיהושע מעביר את המשכן לשילה כבר הושלם הכיבוש, הסתיימה החלוקה לשבטים והושגה המנוחה הנביא השלמה. הנביא עצמו אומר במפורש (יהושע י"ח, א-ג): "ויקהלו כל עדת בני ישראל שילה וישכינו שם את אוהל מועד והארץ נכבשה לפנים ויוותרו בבני ישראל אשר לא חלקו את נחלתם שבעה שבטים". מכאן ששילה איננה המקום אשר יבחר ה'¹³.

לעומת המסקנה העולה לכאורה מפשטי המקראות, חז"ל מבינים בכמה מקומות ששילה נחשבת כ"מקום אשר יבחר ה'". וכך אומר הספרי:

"כתוב אחד אומר 'באחד שבטיך' (יד) וכתוב אחד אומר 'מכל שבטיכם' (ה) באחד שבטיך זו שילה מכל שבטיכם זו ירושלים" (ספרי דברים י"ב, ה).

וכן בהמשך הספרי שם על פס' ט:

"אל המנוחה ואל הנחלה נחלה זו שילה מנוחה זו ירושלים שנאמר 'זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי איויתה' (תהילים קל"ב) דברי רב שמעון, ר' יהודה אומר חילוף דברים".

וכך גם בספרי על דברים כ"ו, ב:

"והלכת אל המקום אשר יבחר ה' - זה שילה ובית עולמים".

לפי כל המקורות הללו שילה אכן מוגדרת כ"מקום אשר יבחר ה'".

נראה כי רמזים לתפיסת חז"ל זו ניתן להביא משני מקראות:

- הנביא ירמיהו אומר לבני ישראל: "כִּי לָכוּ נָא אֶל מְקוֹמִי אֲשֶׁר בְּשִׁילוֹ אֲשֶׁר שִׁכַּנְתִּי שָׁמַי שָׁם בְּרֵאשׁוֹנָה וְרָאוּ אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רַעַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל" (ירמיהו ז', יב). הביטויים 'מקומי' והביטוי 'אשר שיכנתי', מפנים אותנו בבירור לדברים י"ב, ל"מקום אשר יבחר הקב"ה לשכן שמו שם'.

*****
 כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ח
 עורך: אביעד בינגשטוק
 *****
 בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון
 האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
 האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
 משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
 דואל: office@etzion.org.il
 *****

13 אין כל ספק כי הימצאות המשכן בשילה 369 שנה מוכיחה כמאה עדים כי המקום מקבל גושפנקה אלוקית. אנו התמקדנו בדברינו בשאלה אחרת הנוגעת רק לתהליך הבחירה, וטענתנו היא כי הוא תהליך אנושי וזאת בשונה ממקום המקדש בירושלים שההצבעה על מיקומו הינה אלוקית.